

**SZLÁV KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGEINK:
NYELV, FOLKLÓR, IRODALOM**

Tanulmánykötet a Bolgár Kulturális Fórum alapításának
20. évfordulójára

**СЛАВЯНСКИТЕ НИ КУЛТУРНИ
НАСЛЕДСТВА: ЕЗИК, ФОЛКЛОР,
ЛИТЕРАТУРА**

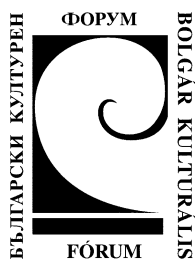
Сборник послучай 20 годишнината от основаването на
Българския културен форум

A kötet megjelenését támogatták/Спонсори на сборника:

NEMZ-KUL-19-1163

Budapest XI. kerület, Újbuda Bolgár Önkormányzata

**SZLÁV KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGEINK:
NYELV, FOLKLÓR, IRODALOM**

**СЛАВЯНСКИТЕ НИ КУЛТУРНИ
НАСЛЕДСТВА: ЕЗИК, ФОЛКЛОР,
ЛИТЕРАТУРА**

Szerkesztette: Menyhárt Krisztina és Dudás Mária

Редактори: Кристина Менхарт и Мария Дудаш

Bolgár Kulturális Fórum – ELTE Szláv Filológiai Tanszék
Български културен форум – ЕЛТЕ Катедра „Славянски
филологии“

Budapest – Будапеща

2019

ISBN 978-615-00-7021-6

Felelős kiadó: Bolgár Kulturális Fórum

Vladimirova Milena – elnök

Отговорен издател: Български културен форум

Милена Владимирова – председател

A kötetet lektorálták/Лектори

Dudás Előd, Dudás Mária, Jankova Veneta, Janiecz-
Nyitrai Agnieszka, Janurik Szabolcs, Lukácsné Bajzek
Mária, Menyhárt Krisztina

A borítón Vladimirova Milena „Ablak az ég felé” c. képe látható

*На корицата е представена картината „Прозорец към
небето“ на Милена Владимирова*

TARTALOM/СЪДЪРЖАНИЕ

Előszó	5
Bajzek Marija: Sožitje narodov, jezikov, kultur in konfesij v Prekmurju in Porabju	9
Császári Éva: Ragadványnév-vizsgálatok a répáshutai szlovákok körében	20
Dudás Előd: Hrvatski govor Temerja u svjetlu narodnih pjesama ...	30
Dudás Mária: <i>Két tűz között</i> a magyar és bolgár frazeológiában	37
Jankova Veneta: Бележки към българо-унгарските научни взаимоотношения през 60-те години на 20 в. (Историко - етнографски аспекти)	51
Juricskayné Szabeva Aszja: Легенди и предания за произхода на виното	62
Menyhárt Krisztina: A leány alakja a bolgár és magyar népmesékben	91
Pátrovics Péter: A Moréna-égetés szokásának lengyel vonatkozásairól	108
Petkova Papadopulosz Adriana: Основният славянски мит и някои негови елементи в духовната ни култура	118
Pozsgai István: Сочетания количественных числительных с относящимися к ним словами в Будапештском Евангелии	126
Rágyanszki György: „ <i>A pálinka után sóvárgó gégek</i> ” felvilágosítása: a szlovák irodalmi nyelv kodifikálása és az evangélikus antialkoholista irodalom	143
Várnai Dorota: Polska kultura na ziemiach węgierskich	156
Vindus Melinda: „Ne adja az Úr, hogy elfelejtse, kik vagyunk és honnan jöttünk!” A bánáti bolgárok múltja, jelen és jövője	165
Zsilák Mária: Cirill és Metód Nagymorva birodalomba érkezése ezeréves évfordulójának megünneplése Tótbánhegyesen (Nagybánhegyesen) 1863-ban	187
A kötet szerzői	195

SOŽITJE NARODOV, JEZIKOV, KULTUR IN KONFESIJ V PREKMURJU IN PORABJU

Marija Bajzek

Uvod

V Sloveniji so leta 2019 praznovali 100. obletnico priključitve Prekmurja Sloveniji. Ob jubileju so organizirali številne konference, simpozije, razstave, na katerih so predstavili 100 let Prekmurja v Sloveniji. Predstavljene so bile okoliščine odločanja o dodelitvi Prekmurja Jugoslaviji, položaj jezika, narodnosti, veroizpovedi in kulture. V svojem članku predstavljam preteklost Prekmurja, njegovo večstoletno vključenost v madžarsko družbeno življenje, razvoj prekmurskega narečja v regionalni knjižni jezik, nujo prevzemanja besed iz madžarščine, pomen reformacije za ohranitev naroda in jezika, kulturne spomenike kot nosilce skupne zgodovine, značilno prekmursko ljudsko izročilo ter odražanje vsega tega v današnjem Prekmurju in Porabju. Porabje je po priključitvi Prekmurja Sloveniji ostalo del Madžarske, zato ga v svojem prispevku obravnavam ločeno, saj je moralo po letu 1919 hoditi svojo pot. Duhovno, kulturno in jezikovno pa je ostalo del Prekmurja, vsakršno ločevanje je škodljivo.

Pomembnejši zgodovinski dogodki

Današnje območje Prekmurja je v 9. stoletju bilo del Spodnje Panonije. Na tem območju lahko govorimo o kontinuiteti slovenskega prebivalstva, čeprav nekateri zgodovinski viri trdijo, da se je slovensko prebivalstvo v času naseljevanje Madžarov umaknilo. Tej trditvi nasprotuje veliko število prevzetih slovanskih besed v madžarskem jeziku. Zahodna meja Madžarskega kraljestva je bila določena v 11. stoletju, dokončna nemško-madžarska državna meja pa v 12. stoletju ob reki Kučnici (Zelko 1996: 17). Leta 998 je bila ustanovljena győrska škofija, kralj Ladislav pa je leta 1094 ustanovil zagrebško škofijo. Območje, ki je spadalo pod županijo Vas je spadalo pod Győr, zalaski del pa pod

Zagreb. Skozi stoletja je zaradi pripadnosti Prekmurja prihajalo do sporov, v katerega se je vključila tudi veszprémska škofija. Po ustanovitvi sombotelske škofije leta 1777 so celotno Prekmurje priključili k tej škofiji.

Zemljiški gospodje obmejnega območja so bili Nemci Haholdi, slovenska rodovina Jure, Madžari Bánffyji, Széchyji, Batthyányiji, Nádasdyji, Esterházyji in drugi ter zaznamovali življenje in kulturo ob Muri ter tudi širši okolici. Podložniki so bili prekmurški Slovenci, iz drugih krajev priseljeni Slovenci, kajkavci in drugi. Madžari so to območje skozi stoletja različno poimenovali, najprej Belmura (Notranja Mura), potem Tótság, Muravidék in tudi Vendvidék, Slovenci pa Slovenska krajina.

Družbeno, versko in kulturno življenje je razburkala reformacija, ki je močno zaznamovala tudi razvoj prekmurščine. Ob verskih bojih so 16. in 17. stoletje zaznamovali Turki, ki so po padcu Velike Kaniže celo stoletje ogrožali celotno območje, pustošili, ropali in številne ljudi odvedli kot sužnje. Življenje se je normaliziralo po izgonu Turkov in tolerančnem patentu, ki ga je leta 1781 izdal Jožef drugi in je evangeličanom omogočil opravljanje verskih obredov. Z versko svobodo si je opomogla tudi prekmurščina, saj so jo evangeličani razvijali naprej in so tudi katoliški duhovniki spoznali, da ljudje potrebujejo knjige v prekmurški slovenščini. V drugi polovici 19. stoletja so v času zedinjevanja slovenskega naroda in oblikovanja skupnega knjižnega jezika prekmurški evangeličani hodili svojo pot in vztrajali pri svoji stari slovenščini. Ko se je regionalni knjižni jezik uveljavil v vseh funkcijskih zvrsteh, so katoliški duhovniki svoj jezik približevali osrednji slovenščini, so prevzemali besede, po vzoru osrednje slovenščine so kovali nove besede in sprejeli gajico (Pável 1916: 113). Prva svetovna vojna je močno prizadela celo Prekmurje, saj ni bilo kraja brez številnih padlih na različnih frontah. Po končani vojni se je negotovost nadaljevala. S fronte so se vračali vojaki z različnimi novimi nazori, doma pa so našli obubožano Prekmurje. V času Madžarske sovjetske republike (21. marec – 3. avgust 1919) so 29. maja pod vodstvom Viljema Tkalca v Murski Soboti ustanovili Mursko republiko, ki ni bila povezana z boljševizmom, ampak je bila odraz nezadovoljstva ljudi zaradi slabih splošnih razmer.

Republiko je 6. junija zatrla madžarska rdeča armada. Medtem so potekala pogajanja o mejah. Vrhovni svet mirovne konference je 9. julija 1919 potrdil predlog meje v Prekmurju in so Prekmurje priključili Kraljevini SHS. Prekmurje je 12. avgusta 1919 zasedla jugoslovanska vojska, 17. avgusta pa je oblast predala civilnemu upravitelju na množičnem zborovanju v Beltincih. Meje Madžarske so določili s sporazumom podpisanim v Trianonu 4. junija 1920, ratificiranim 15. novembra 1920 (Lipušček 2019: 125).

Pot do prekmurskega knjižnega jezika

Jezik s panonskimi koreninami se je nekaj časa razvijal delno pod vplivom kajkavščine, pisni jezik pa pod vplivom nemščine in predvsem madžarščine, saj so bila prva tiskana besedila prevodi delno iz nemščine in večinoma iz madžarščine. Prekmursko narečje se je v 18. stoletju na temeljih bogatega ustnega slovstva in obrednega jezika najprej s pomočjo slovstvene dejavnosti evangličanskih in potem tudi katoliških avtorjev razvilo v regionalni knjižni jezik (Orožen 1996: 87), ki je svoj vrhunec dosegel v prevodu *Nove zaveze* Števana Küzmiča leta 1771, in so ga na koncu 18. in na začetku 19. stoletja v svojih delih dograjevali katoliški pisci (Jesenšek 2005: 32). Do konca 19. stoletja se je razširil v vseh funkcijskih zvrsteh (Orožen 1996: 369), in je bil prisoten v publicistiki, leposlovju in tudi strokovnem jeziku. Tukaj je treba omeniti, da se je potreba po strokovnem jeziku pojavila že v 17. in 18. stoletju, o čemer pričajo stare pogodbe, zapiski in gorske bukve, leta 1643 sklenjena *Martjanska pogodba*, kopijo katere je v Martjancih našel Anton Trstenjak (Škafar 1972: 39–49). Ta dokument vsebuje osnovno pravno terminologijo, ki je bila potrebna za sporazumno reševanje spora med pravnimi strankami. Dobra podlaga za knjižni jezik so bile tudi pesmarice, strokovna literatura beleži 80 različnih pesmaric, med njimi pa je najbolj znana in najbogatejša *Martjanska pesmarica* iz 17. stoletja. Avtor prve prekmurske slovenske knjige je Franc Temlin (? – ?), ki je iz madžarščine v prekmurščino prevedel Luthrov *Mali Katechizmus* (Halle, 1715). Prevajanja se je lotil na pobudo nemških pietistov, ki so se zavzemali za majhne jezike in so v veliki meri prispevali k razvoju in ohranitvi prekmurščine. Temlinov prevod temelji na ravensko-

goričkem narečju, manjkajoče besede pa je prevzel iz madžarščine, nemščine in kajkavščine ter je tudi sam tvoril nove besede.

Čez nekaj desetletij je leta 1771 prav tako v Halle izšel prevod Števana Küzmiča (1723–1779) *Nouvi Zakon ali Testamentom Goszpodna Jezusa Krisztusa zdaj oprvics z grcskoga na sztári szlovenszki jezik obrnyeni*. V naslovu navedena informacija, da je Küzmič Novo zavezo prevajal neposredno iz grščine ni potrjena. Protestanti so Novo zavezo prevajali na podlagi grškega izvornika tako kot Luter. O Küzmičevem prevodu pa lahko zagotovo zapišemo, da je poznal madžarske prevode in vpliv madžarščine je mogoče dokazati s številnimi konkretnimi primeri.

Knjižni jezik so v 18. in 19. stoletju oplajali tudi katoliški duhovniki in razvijali tudi posvetna besedila, na koncu devetnajstega stoletja se je razvila tudi prekmurska publicistika, pojavila so se umetnostna besedila, najprej kot prevodi madžarskega leposlovja, kasneje pa tudi lastni poskusi. S priključitvijo Prekmurja Sloveniji oziroma Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev se je vloga prekmurskega knjižnega jezika končala. Del Madžarske je ostalo Porabje, ki pa s svojimi devetimi vasmi, brez izobraženstva in gospodarske moči, jezika ni moglo naprej razvijati.

Znameniti sakralni objekti

Območje današnjega Prekmurja je bilo v madžarsko državno in cerkveno upravo vključeno šele pod kraljem Ladislavom, v času, ko je zavzel Slavonijo in jo priključil Madžarskemu kraljestvu. Tako je to območje vse do leta 1090 spadalo pod salzburško cerkveno oblast. V tem času so postavili cerkev v Soboti, prvo župnijsko cerkev v Turnišču. Najstarejša pa naj bi bila cerkev v Lendavi. V času Árpádov so bili vzdolž ob zahodni meji države ustanovljeni številni samostani in zgrajene številne cerkve. Za območje ob Muri je bila pomembna ustanovitev benediktinskega samostana pri Sv. Benediktu v Kančovcih leta 1093. Redovniki pa so prišli iz opatije v Blatogradu, saj je v 11. stoletju v županiji Zala obstajala samo ta, ustanovil pa jo je kralj sv. Štefan leta 1019 (Zelko 1996: 98). Raziskovalec Prekmurja Ivan Zelko domneva,

da so bili redovniki slovenskega rodu, ki so potem prevzeli tudi dušno-pastirsko vlogo v zagrebški škofiji, ki je bila ustanovljena leta 1094. Leta 1183 so v Monoštru ustanovili cistercijanski samostan, ki je bil pomemben tudi za Slovence, ki so živeli ob reki Rabi. Iz tega časa lahko naštejemo številne cerkve, ki so bile zgrajene v istem časovnem obdobju na območjih poseljenih s Slovenci in Madžari. Za številne ni mogoče ugotoviti točne letnice gradnje, skupna povezovalna točka pa je Janez Akvila, ki jih je poslikal v 14. stoletju. Mojster gotških stenskih slik Johannes Aquila iz Radgone je imel delavnico. Na svojih slikah je pustil podatek o sebi, o letnici gradnje cerkve, v martjanski cerkvi pa je sporočil, da je bil tudi njen arhitekt. Na podlagi naslikanih letnic zvedemo, da je cerkev v Veleméru poslikal leta 1378, v Turnišču leta 1383, 1389 1393, prezbiterij v Martjancih pa leta 1392. France Stele slikarstvo Janeza Akvile uvršča v gotski plastični slog, pravi, da izvora njegovih novih elementov ni mogoče natančneje določiti in da se v glavnem ujemajo s sočasnimi prizadevanji v srednji in zahodni Evropi. Akvilo ima za slikarja skromnega formata in v njegovih rešitvah vidi neko vsiljivo poenostavitev. Ugotavlja tudi njegovo povezanost s slikarji, ki so delali po naročilih češkega kralja Venceslava. Poslikavo kupole in sten rotunde v Selu iz okrog leta 1400 pa povezuje z italijanskim slikarstvom (Stele 1969: 136). Stele oporeka trditvam madžarskih zgodovinarjev umetnosti, da naj bi sam ustvaril v Prekmurju ohranjena slikarska dela. Prepričan je, da gre za več slikarjev, ki so bili slogovno močno povezani. Stele v svoji knjigi predstavlja tudi tabelno (oltarsko) slikarstvo obravnavanega časa in podrobno opiše krilni oltar iz Gornje Lendave (danes Grad) in iz Sela. Umetnostni zgodovinar France Mesesnel je na hrbtnih straneh poznogotskih reliefov v cerkvi na Gradu leta 1940 odkril slikarije, ostanke nekdanjega velikega oltarja, dele krilnega oltarja. Reliefi predstavljajo Marijino oznanjenje, Obiskovanje pri Elizabeti, Jezusovo rojstvo, Poklonitev treh kraljev, slike pa Obrezovanje, Darovanje v templju, Detomor in Beg v Egipt. Po Mesesnelu je relief iz okrog leta 1500 in naj bi bil narejen v neki koroško-štajerski delavnici. Stele pravi: „so dragocena priča umetnostnih uspehov pri nas, kadar je šlo za bolj razgledane naročnike.” Mesesnel je ugotovil, da rezbar in slikar nista bila ista mojstra, slike uvršča v t. i. donavski stil. Stele pa

meni, da so reliefi in slike nastale v kateri gotski rezbarski in slikarski delavnici v Spižu ali Košicah, ki so cvetele v tem času (Stele 1969: 281–286). Table so v času druge svetovne vojne odkupili in jih danes hrani Narodna galerija v Budimpešti. V tej galeriji hranijo tudi leta 1864 podarjenih dvoje oltarnih kril iz nekdanjega oltarja iz Sela, za katere Stele pravi: „ki predstavljata našemu ozemlju odtujen umetnostni spomenik precejšnjega pomena.” (Stele 1969: 287) Slovenski in madžarski umetnostni zgodovinarji sodijo, da so slike poznogotskega realizma nastale okrog leta 1490, slovenski menijo, da so nastale v delavnici v Spižu, madžarski pa domnevajo, da so nastale v avstrijski.

Evangeliki so dolga leta imeli le molilnice in v času preganjanja so jim bile tudi te prepovedane. Tolerančni patent cesarja Jožefa II. je leta 1781 tudi evangeličanom omogočil opravljanje cerkvenih obredov. Prve tri cerkvene občine so bile ustanovljene leta 1783 v Puconcih, Križevcih in Hodošu. Iz teh se je odcepila četrta cerkvena občina, ki ji je grof Péter Szapáry podaril zemljišče za cerkev, kjer so leta 1792 postavili prvo leseno cerkev, leta 1800 pa cerkev z zvonikom, saj je šele zakon iz leta 1791 dovolil gradnjo stolpov in zvonikov (Benko 2011: 49). V času preganjanja evangeličanov v Prekmurju so nastali prvi zvoniki, ki so jih postavljali na zasebnih zemljiščih in s podporo krajanov (Juvanec–Benko 2015: 150).

Ljudsko izročilo

Prekmurje in Porabje se odlikujeta z enkratnim ljudskim izročilom, ki prav tako kaže prepletanje različnih kultur v tem prostoru. Kot primer navajam *Martjansko pesmarico* iz 17. stoletja, ki je bila dolgo jabolko spora med slovenskimi in hrvaškimi raziskovalci, saj so jo zaradi vsebine in jezika imeli oboji za svojo. Pesmarice so bile pomembne za evangeličane, saj so visoko cenili pesem in izdali več pesmaric. Tej tradiciji so sledili tudi katoličani. Jožef Košič je zapisal, da Prekmurci pravzaprav pojejo le cerkvene pesmi, saj posvetnih nimajo (Košič 1992: 47). To je veljalo tako za pesmi ob šegah, za svatbene in mrliške (Klobčar 2014: 16). Svatovske pesmi in običaji so bili leta 1807 zbrani v *Starisinsztvu in Zvacinsztvu*. Knjižica je bila večkrat ponatisnjena in delno dopolnjena. Etnograf Josip Dravec dvomi, da bi bila besedila prevedena

iz madžarščine, saj Madžari v obmejnih vaseh ne poznajo takšne knjige (Dravec 1957: XI). Vilko Novak pa je po temeljiti obravnavi knjižice ugotovil, da gre za prevod madžarskih besedil, saj so identificirana v konkretnih madžarskih knjižicah, izvor določenih delov besedila in pesmskega dodatka pa bo treba še raziskati. (Novak 1960: 173–174). Mrliške pesmi je zbral Štefan Sijarto in jih je pod naslovom *Mrtvečke pesmi* izdal leta 1796 v Sombotelu, potem pa še Janoš Kardoš in jih je leta 1848 objavil v Körmendu pod naslovom *Krsztsanske mrtvecse peszmi*.

V obdobju romantike, ko se je začelo vsesplošno zanimanje za ljudsko izročilo, so začeli zbirati tudi slovenske ljudske pesmi, vendar je zbiranje potekalo le v osrednjeslovenskih krajih. Leta 1898 so v Ljubljani pod Štrekljevim vodstvom pri Slovenski matici izdali zadnji snopič prve knjige *Slovenskih narodnih pesmi*. V zbirki je bilo le nekaj prekmurskih pripovednih pesmi. V Prekmurju je ljudske pesmi zbiral madžarski raziskovalec Béla Vikár in je leta 1898 na voščene valje posnel 13 pesmi (Klobčar 2014: 12).

Organizirano zbiranje prekmurskega ljudskega izročila se je začelo po letu 1919. Prva zapisovalca sta bila Frančišek Kimovec in Rihard Orel. Po Dravčevi oceni je bilo v Prekmurju zapisano vsega skupaj 610 posvetnih ljudskih pesmi. Sam je zbiranje začel leta 1949 in jih je objavil leta 1957 v zbirki *Glasbena folklor Prekmurja*. V uvodu ugotavlja, da ljudje nanovo ustvarjajo in ne v narečju, ampak v knjižni slovenščini, stare prekmurske pesmi pa nadomeščajo s pesmimi iz drugih krajev. To razlaga s sezonskim delom na Štajerskem, Madžarskem in Avstriji pred prvo svetovno vojno, med vojnoma pa v ostale dele Slovenije, Slavonijo, Vojvodino, Nemčijo in Francijo. Na to je vplivala tudi katoliška cerkev, saj je vsiljevala petje pesmi v knjižnem jeziku. Dravec pravi, da so te nove pesmi umetne, v preprostem ritmu. Med evangeličani na Goričkem je bilo drugače, ker so bili bolj konzervativni pri ohranjanju verskega izročila. Na zamenjavo narečja za knjižno slovenščino je vplivala tudi šola in prosvetna politika, ki je po letu 1919 spodbujala čim prejšnji prehod na knjižni jezik. Dravec meni, da je vse to negativno vplivalo na ohranjanje prekmurskega ljudskega izročila, prekmursko melodiko je zamenjala alpsko-nemška (Dravec 1957:

XVI–XVIII). Dravec je zbrane pesmi razvrstil v domoljubne, delovne, vinske in zdravice, ženitovanjske, šaljive, vojaške, pesmi v zvezi z naravo, ljubezenske, pripovedne, obredne, otroške.

V Dravčevi zbirki ni porabskih pesmi. Prvi raziskovalci Slovenskega etnografskega muzeja in Oddelka za etnologijo Univerze v Ljubljani so v Prekmurje prispeli leta 1950, v Porabje pa šele leta 1970, saj vstop na to območje ni bil enostaven. Njim so se pridružili tudi sodelavci Glasbenonarodopisnega inštituta v Ljubljani. Milko Matičetov je zbral veliko gradiva, ki pa je potem več desetletij ležalo neobjavljeno (Kropej Telban 2017: 18–19). Takrat zbrano pripovedno izročilo je bilo objavljeno šele leta 2017 v sodelovanju Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU in Inštituta za narodnostna vprašanja ter porabskih strokovnjakov. Porabske pravljice je v tem času zbiral tudi Karel Krajczar in jih je tudi objavil.

V Prekmurju in Porabju so ohranili številne rokopisne pesmarice, tako tudi *Sakalovsko-slovenskovesniško pesmarico* iz okrog leta 1800, *Seniško pesmarico* iz leta 1718 in leta 1864. Porabske pesmi najdemo tudi v *Slovenskih ljudskih pesmih*, ki so bile zapisane v letu 1970.

Prekmurje in Porabje po trianonski pogodbi

Po priključitvi Prekmurja Sloveniji so Slovenci dobili 970 km² površine s slabo razvitimi kmetijskimi območji. Na območju Prekmurja je leta 1921 živelo 74.383 Slovencev in 14.064 Madžarov, v naseljih okraja Dolnja Lendava 11.207, v okraju Murska Sobota pa 2859 (Nećak-Lük 1981: 279), največji kraj je bila Lendava s 3000 prebivalci, Murska Sobota je imela le 2943 stanovalcev (Brumen 1995: 21). Po tolerančnem patentu so si opomogle evangeličanske skupnosti, ki so leta 1790 dobile svojo versko občino, po priključitvi Prekmurja Sloveniji pa so pomenile novo versko skupnost. Po tolerančnem patentu so se v Prekmurju naseljevali tudi judje, prihajali so s Poljske in Nemčije, pozneje tudi z drugih krajev Madžarske. Leta 1921 v času popisa prebivalstva je v dolnjelendavskem okraju živelo 320, v murskosoboškem okraju pa 322 judov (Toš 2012: 41–42). Madžari, ki so bili do priključitve pripadniki večinskega madžarskega naroda, so postali narodna

manjšina, Slovenci v Porabju so ostali narodna manjšina brez gospodarskega zaledja in lastnega izobraženstva. V Prekmurju so veljali madžarski zakoni in uprava. Nova oblast se je hitro lotila odpuščanja madžarskih uslužbencev in učiteljev. Na njihova mesta so prihajali novi iz osrednjih območij Slovenije. Njihov prihod ni bil enostaven, saj so most na Muri zgradili šele leta 1922, železniško povezavo pa leta 1924. Med domačini in „prišleki“ je prihajalo do trenj, saj so se kmalu pokazale razlike v jeziku in mentaliteti. Slovenci, ki so prihajali iz osrednjih krajev, so Prekmurje doživljali kot „slovensko Sibirijo“.

Trianonska pogodba je narodnim manjšinam zagotavljala pravico do rabe svojega jezika v šolah. Leta 1920 je bilo v obeh okrajih skupaj 16 šol z madžarskim učnim jezikom, toda otroke so vpisovali le po izraziti želji staršev in če je bilo v razredu vsaj 30 otrok (Nećak-Lük 1981: 281). Albina Nećak-Lük v svojem prispevku piše o poslovenjevanju madžarskih otrok, kar je vodilo k asimilaciji madžarskega prebivalstva. Očitno različne oblasti ravnaajo podobno, saj slovenski raziskovalci govorijo o sistematični madžarizaciji Prekmurja pred priključitvijo h Kraljevini SHS (Vršič 2004: 74). Po nemški in pozneje madžarski okupaciji Prekmurja leta 1941 so se zgoraj navedeni dogodki ponovili. Prekmurje so morali zapustiti slovenski uradniki in učitelji ter se je ponovno uporabljala vendska teorija. Po končani drugi svetovni vojni je Prekmurje ponovno bilo del Jugoslavije. Odnosi z Madžarsko so se uredili v šestdesetih letih, takrat so v Porabje prihajale prve kulturne skupine, prvi novinarji in zbiratelji ljudskega izročila. Samostojna Slovenija tudi za Prekmurje pomeni razcvet, v Porabju pa se je v zadnjih desetletjih izboljšal gmotni položaj porabskih Slovencev, pričakuje pa se tudi višja stopnja narodnostne osveščenosti.

Literatura

- Brumen, B. 1995, *Na robu zgodovine in kulture. Pomurska založba*. Murska Sobota.
- Benko, A. 2011, Prva evangeličanska cerkev v Bodoncih. *AR. Arhitektura, raziskave, letnik 11, številka 1, str. 49-56*.
- Dravec, J. 1957, *Glasbena folklor Prekmurja*. Slovenska akademija znanosti in umetnosti. Ljubljana.

- Jesenšek, M. 2005, *Spremembe slovenskega jezika skozi čas in prostor*. Zora. Maribor.
- Juvanec, B. – Benko, A. 2015, Analiza lesenih zvonikov na slovenskem delu panonskega sveta. V: *Zbornik soboškega muzeja*. Murska Sobota: Pomurski muzej, 137–177.
- Košič, J. 1992, *Življenje Slovencev med Muro in Rabo*. Budimpešta.
- Klobčar, M. 2014, Pesemsko izročilo Prekmurja. V: *Prekmurje – podoba panonske pokrajine*. Ljubljana – Petanjci.
- Kropej Telban, M. 2017, Porabsko pripovedno izročilo Milka Matičetova. V: *Pripovedno izročilo Slovencev v Porabju*. Ljubljana: ZRC.
- Lipušček, U. 2019, *Prekmurje v vrtincu Pariške mirovne konference 1919: Vloga ZDA in kartografa Douglasa W. Johnsona pri določanju slovenskih (prekmurskih) mej*. Petanjci: Ustanova dr. Šiftarjeva fundacija.
- Nečák-Lük, A. 1981, Oris položaja madžarske narodne manjšine v Prekmurju v obdobju od 1918 do 1945, V: *Zgodovinski časopis*, 45, št. 3, 29–286.
- Novak, V. 1960, O izvoru prekmurskega „Starišinstva i zvačinstva”. *Slovenski etnograf*, letn. 13, 169–174.
- Orožen, M. 1996, *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Pável, Á. 1916, A legújabb vend irodalom nyelve. *Nyelvtudomány*, 1, 102.
- Škafar, I. 1972, Jožef Bagary, Anton Trstenjak in Martjanska pogodba iz leta 1643. *ČZN*. 20/1, 39–49.
- Stele, F. 1996, *Slikarstvo v Sloveniji od 12. do srede 16. stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica Ljubljana.
- Toš, M. – Šumi, I. – Avsenik Nabergoj, Irena, Luthar, Oto 2012, *Zgodovinski spomin na prekmurske Jude*. Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Vršič, N. 2004. *Kulturno približevanje Prekmurja Sloveniji 1919-1941*. *Kronika*, letnik 52, številka 1, 73–90.
- Ivan, Z. 1996, *Zgodovina Prekmurja*. Murska Sobota: Pomurska založba.

Abstract

The article deals with the coexistence of nations, languages, cultures and confessions in Prekmurje until 1919, and observes this diversity to this day. In the area of present-day Prekmurje and Porabje, Prekmurje Slovenes lived together with Hungarians and under Hungarian rule. Already in the old songbooks and legal documents of Prekmurje from

the 17th century we can trace words taken from Hungarian, ideas of Protestantism came partly from Slovenian lands, the religion of the locals depended on the religion of the Hungarian landlords, and a good part of the Prekmurje believers finally committed themselves to evangelicalism. This centuries-old coexistence has also left its mark on culture, as evidenced by sacred monuments, folk literature and other folk traditions. This diversity is also present in the area of present-day Prekmurje and Porabje. Prekmurje Slovenes have preserved their dialect, evangelicals their faith, and Slovenian society has embraced this colorfulness and sees it as an added value of the common Slovenian space.

Rezümé

A tanulmány a muravidéki nemzetek, nemzetiségek, nyelvek, kultúrák és vallások együttélését mutatja be 1919-ig, majd ezt a sokszínűséget nyomon követi a mai napig. A Muravidék évszázadokon át a Magyar Királyság része volt, a muravidéki szlovének a magyarok szomszédságában éltek, ez a szoros kapcsolat már a 17. századi régi muravidéki énekeskönyvekben és jogi szövegekben is megnyilvánult, hiszen már az első írott szövegek is szép számban tartalmaznak a magyar nyelvből kölcsönzött szavakat. A protestantizmus eszméi részben központi szlovén területekről indultak, de meghatározó volt a magyar földesurak vallása és a muravidéki evangélikus hívők végérvényes hűsége az evangélikus valláshoz. A több évszázados együttélés nyomot hagyott a kultúrában is, erről tanúskodnak a szakrális emlékek, a népi irodalom és a néphagyományok is. Ez a sokféleség a mai Muravidék és Rába vidék területén is megfigyelhető. A muravidéki szlovénok megőrizték nyelv-járásukat, az evangélikusok evangélikus hitüket, a szlovén társadalom pedig befogadta ezt a sokszínűséget, és a közös szlovén térség hozzáadott értékének tekinti.